

A FOKFÖLDI FLÓRABIRODALOM

Afrika legdélebbi szeglete nemcsak csatazajtól hangos történelméről és csábító tengerpartjairól híres: a botanikusoknak a Dél-Afrikai Köztársaságról a Fokföldi flórabirodalom jut eszükbe

A Föld növényzetét a tudomány hat jól elkülönülő területi egységre osztotta, amelyek közül a legkisebb – a Föld felszínének mindössze 0,04%-át kitevő – Afrika déli részén található. A középkortól a kikötő matrózkocsmáiban félve tisztelt, híres-hírhedt „fok” (sokáig nem is volt más neve, hiszen minden tengerész rögtön ugyanarra gondolt) a több Magyarországnyi területű országrésznek kölcsönözte a nevét. Meg kell jegyezni azonban, hogy a Jóréménység foka körül zátonyra futott és elsüllyedt vagy megfeneklett hajók, amelyeknek roncsai máig szegélyezik a 60 km hosszú sziklasírt partjait, legnagyobb részt a rosszul elhelyezett világítótornyoknak köszönhető pusztulásukat. Csak a XX. században építették az első, valóban a tengerbe legmesszebb behúzódó szikla csúcsán elhelyezett világítótornyot; korábban több száz méterre a veszedelmes szirtektől világított a megtévesztő fény.

Kietlen Paradicsom

A terület különlegesen gazdag növénytakarója az alapvetően mediterrán éghajlati viszonyok között alakult ki. A változatos domborzatú táj klímájáról általánosságban elmondható, hogy a tél hideg és csapadékos, míg a nyár forró, gyakran szélsőségesen száraz és rendkívül szeles. Az üledékes kőzeten kialakult talajviszonyokra a gyenge tápanyag-ellátottság jellemző. Ezek között az első látásra kedvezőtlen viszonyok között a növényvilág rendkívüli változatossága jött létre. A flórabirodalomban 8550 faj él, amelyekből 6252 csak itt fordul elő. Az alig 470 km² területű Fok-félszigeten például 2256 különböző faj látható; több, mint az 5000-szer nagyobb felszínű Brit-szigeteken.

A változatosságra jellemző, hogy egyes területeken 121 különböző fajt számláltak

meg 100 m²-en. Ezek a növények anélkül élnek egyensúlyban egymással, hogy bármelyikük is fölénybe kerülne a többi rovására. A Vörös Könyvben kihalással fenyegetett fajok száma szintén egyedülállóan magas: 15 db/km².

A búr telepések fynbos-nak (ejtsd: fejnbosz) nevezték a környék fátlan társulását, amely szokatlan formagazdagságával a tengerparti homokdűnéktől az 1000 méter fölé nyúló hegygerincekig mindenütt előfordul. A fynbos eredetileg finomlevelűt jelent, ami tökéletesen jellemzi a karakterfajokat: a több száz hangafélé, a proteákat és a közel ezer fészkesvirágzatú növényt. A száraz nyár miatt sok hagymás virág nyílik a derékmagas bokros vegetáció törpe tisztásain; csak a nőszirmfélékből 600 fajt írt le a tudomány.

Magvak a tisztítóüzben

A társulás környezeti körülményei közül ki kell emelni a rendszeres tűzvészeket. A szá-

A látványos virágú proteafélék Afrika jellegzetes növényei

raz növények a villámoktól, a hegyoldalon leguruló és egymásnak csapódva szikrát vető kövektől, a komposztálódó növényi részek öngyulladásától vagy a vulkáni tevékenységtől foghatnak tüzet. A tűz aztán az időjárási viszonyoktól függően végigfut a talajon vagy a lombkoronában, csak részlegesen károsítva a vegetáció többi részét. Máskor lappangva napokig parázslék a föld felszínén, anélkül, hogy lángra kapna. Vannak persze általános, teljes pusztítást okozó tűzvészek is. A modern természetvédők sokáig óvták a társulásokat a tűztől, míg rájöttek, hogy az átlag 12 évente fellobbanó

Az itthon apró természetünk ismert hagymás növények rokonai Dél-Afrikában hatalmasra nőnek

amelyek csak a tüzek hatására száradnak ki és nyílnak fel. Ezek a magok csak a tűz után csíráznak, amikor a fűnbostól idegen, betelepült növényi elemek elpusztulnak. Mire a jövevényfajok kifejlődve elnyomnák az őshonosakat, addigra jön egy újabb „tisztítóűz”, és az évezredes rend úja helyreáll.

A Fokföldi flórabirodalom belső, szárazföldi területein, a szárazabb környezetben kialakult nyílt társulás a karoo (ejtsd: karú). Az alig 300 mm-es éves csapadékmennyiség miatt a felsívatagi vegetáció legjellemzőbb növényei a pozsgások. Az év legnagyobb részében a fajoknak csak kis hányada látható, és csak a téli esők után borul virágba a táj. Egy-két héttel később a színpompás virágszőnyegnek híre-hamva sem marad. Csak az itt-ott álló, matuzsálemi kort megérő, vaskos törzsű aloe-fák és az úgynevezett „élő kavicsok” jelzik a növények jelenlétét a következő tavaszig.

Az óriások mind kihaltak

Néhány szó erejéig érdemes elidőzni a különleges növényzettel együtt élő állatoknál. A vegetáció nem teszi lehetővé nagy növényevő csordák kialakulását, inkább magányos gazellák lépdelnek az alacsony cserjék között. A szinte mindenütt előforduló szirtiborzok egykedvűen legelésznek a sziklák között. Történelmileg elefánt, orrszarvú és

A karoo látképét pozsgás növények uralják

lángok a fynbos életbenmaradásának létfontosságúak. A bennszülött növények ugyanis különböző módokon, de védekeznek a tűz ellen: egyesek tűzálló magokat nevelnek, mások alacsony olaj- és magas víztartalmú leveleket hajtanak, vagy vastag, tűzálló kérget fejlesztenek, amely megvédi belső szöveteket.

Az alkalmazkodás példája a gyors fejlődés is: a növények kifejlődnek és magot érlelnek, mielőtt a forró, tűzveszélyes nyár beköszöntene. A vékony levelek miatt fenyőfélékre emlékeztető növényeknél az illúziót tovább növeli a sok tobozserű termés,

mas, föld alatti bolyaikba hihetetlen mennyiségű szerves anyagot hordanak össze, amelyek elbomolva tápanyagdús talajjá alakulnak, így a bolyok fölött a növények erőteljesebben fejlődnek. Messziről meg lehet állapítani a bolyok helyét, pusztán a vegetáció élénkebb színű foltjai alapján.

A nitrogénben szegény talaj miatt a levelek is intenzívebben védekeznek a rovar-

kártevők ellen: a vastag, robusztus leveleket nem is képesek megrágni a hernyók. A rézlepke hernyója ezért – jobb híján – a hangyákból és azok lárváiból pótolja nitrogén-szükségletét. A hernyó a hangyák által kedvelt mézharmatot választ ki „cserébe”, így azok eltűrik a bolyban portyázó veszélyes betolakodót.

Barta István

A szárazság elleni védekezésként a karoo növényei vastag, pozsgás szárat növesztenek

